

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Катерина Шимкевич, Наталія Малиновська

2026

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Резюме

Для Росії країни Центральної та Південно-Східної Європи залишаються стратегічно важливими для ведення дестабілізуючої діяльності проти ЄС і НАТО і для повернення РФ в зовнішньополітичну орбіту цих держав шляхом посилення газової та нафтової залежності і просування русофільії.

Москва демонструє гнучкість у підходах і тактиках, відходячи, де потрібно, від традиційних методів пропагування ідей християнської (православної) духовної близькості та духовних цінностей, міцних історичних і культурних зв'язків. Залежно від країни і стану всередині та ззовні відбувається підбір конкретних інструментів та механізмів впливу і втручання. «Троянськими конями» продовжують залишатися Сербія, Республіка Сербська (БіГ), Словаччина, Болгарія та Угорщина, хоча з Софією та Будапештом у Москви наразі спостерігається невизначеність.

РФ через Росспівробітництво та низку російських організацій в країнах регіону фінансує медіа і соціальні мережі, політичні еліти, журналістів, лідерів думок. Це доводить, що м'яка сила, публічна і культурна дипломатія виступають одними з ключових інструментів для Москви. У такий спосіб РФ прагне швидко і на тривалий час повернути любов до «руського міра» та «виховати» русофілью.

Ця аналітична записка зосереджена також на висвітленні гібридних впливів, ролі Російської православної та Сербської православної церков як провідників «руського міра» та інструментів просування московських інтересів задля поглиблення і розширення дестабілізації.

Оцінка ситуації

Росія продовжує використовувати регіон Центральної та Південно-Східної Європи як плацдарм для просування власної картини світу, сприйняття світових та регіональних подій, для проникнення всередину ЄС та європейських інституцій. У зв'язку з цим відбулося суттєве посилення м'якої сили, розширення та поглиблення пропаганди, дезінформаційних та гібридних вкидів.

Вже традиційними країнами підтримки кремлівської зовнішньополітичної діяльності виступають Сербія, Республіка Сербська (ентитет у складі Боснії і Герцеговини), Болгарія, Угорщина, Словаччина. Одночасно з тим можна говорити, що через прихід до влади проросійських сил, внутрішні проблеми в економіці, політичній та суспільній сферах, суб'єктизацію Володимира Путіна та Росії внаслідок дії американської адміністрації, спостерігається зростання русофільії в інших країнах – Словенії та Хорватії (вплив здійснюється через Італію, Австрію, Німеччину), Греції та Чехії. Порівняно з минулими роками продовжує спостерігатися тенденція до активного залучення в кремлівську орбіту сербів у частково визнаному Косові, Чорногорії, Хорватії. Не залишилися поза російським впливом Албанія, Північна Македонія, Польща, Румунія, де гібридні впливи діють точково, використовуючи внутрішні багаторічні проблеми.

Подібна ситуація, з одного боку, не є критичною для України, бо переважна більшість країн регіону займають проукраїнську позицію та продовжують допомагати нашій державі. Це стосується і Сербії, яка, попри тісні контакти з РФ, намагається балансувати у відносинах з Україною, про що свідчить поновлення діяльності посольства Сербії в Києві весною 2025 р. З іншого боку, Москва агресивно використовує у власних інтересах внутрішні проблеми країн – євроскептицизм (особливо Західні Балкани, Словаччина та Угорщина – до них найвірогідніше приєднається Болгарія на чолі з урядом Румена Радева); незадоволення вимогами альянсу збільшувати видатки на оборону, що сприяє зростанню популярності лівих та правих радикальних рухів, з'являються заклики переглянути членство країн в НАТО (Словенія); розпалювання міжетнічних протиріч та підвищення градусу нетерпимості стосовно мігрантів – як трудових, так і вимушених.

З початку повномасштабної війни РФ проти України жодна з держав регіону не розірвала відносини з Москвою. Зв'язки є обмеженими, спорадичними, але присутність РФ в економічній, політичній, культурній, суспільній, науково-академічній, освітній сферах зберігається, а в деяких країнах зростає. У цьому Росія спирається на Сербію, Республіку Сербську (БіГ), Болгарію, Угорщину, Словаччину, частково Грецію.

Російська присутність в країнах: загальний аналіз

Албанія

Політичний ландшафт. Політична ситуація останнім часом набуває характеру напруги між основними партіями – соціалістами, яких очолює прем'єр-міністр Еді Рама, та демократами, яких очолює колишній президент Албанії Салі Беліша. Політична нестабільність супроводжується численними протестами громадян країни. Уряд Еді Рами піддається критиці за корупцію та концентрацію влади. Країна є членом НАТО і прагне інтегруватися до ЄС. У зовнішній політиці орієнтована на ЄС та США. «Влада Албанії підтримує Україну та проводить політику ізоляції Росії». Станом на 2025 рік країна є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.¹

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Економічні аспекти. Спостерігається відтік робочої сили до країн ЄС, що своєю чергою сприяє притоку іноземних коштів від заробітчан. Основний економічний партнер для країни – Європейський Союз. Географічне розташування робить Албанію зручним логістичним вузлом, що відкриває гарні можливості для українського бізнесу.²

Суспільство. Значна частина населення підтримує вступ Албанії до ЄС. Громадяни країни переважно налаштовані проти Росії. Фіксується сильна підтримка України.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. У Албанії відсутні російські державні інституції, які просувають ідею «руського міра». Однак є низка громадських організацій. Наприклад, діє Товариство дружби «Албанія–Росія» та громада російських співвітчизників. У червні 2025 року Посол Росії в Республіці Албанія О. Зайцев вручив почесні знаки Росспівробітництва «За дружбу та співпрацю» Александру Джурбавію – голові Албанського відділення Міжнародного руху русофілів (МДР) та Олегу Арапі – диригенту, заслуженому діячеві мистецтв Албанії.

Болгарія

Політичний ландшафт. Політична ситуація нестабільна, відзначається високою турбулентністю – перманентні проблеми з формуванням нестійких урядів, крихка парламентська коаліція, політичні сили не здатні до компромісу. Відповідно, перезавантаження політичної системи не відбувається, при владі залишаються «старі» обличчя.

Колишній президент Румен Радев, засновник партії «Прогресивна Болгарія», яка перемогла на дострокових парламентських виборах у квітні 2026 року, у своїй політичній діяльності займає антиукраїнську позицію. Він заперечує агресію РФ проти України, в межах президентських повноважень блокував рішення про надання Болгарією військової допомоги Україні, у 2026 році розкритикував підписану десятирічну угоду про безпеку між Болгарією та Україною. Ультранационалістичну партію «Відродження», яку очолює Костадин Костадинов, Болгарську соціалістичну партію (лідер Бойко Борисов) цілком можна вважати проросійськими та євроскептичними. Болгарія станом на 2025 рік перебувала в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Країна має залежність від РФ у технічній підтримці (обладнання) АЕС «Козлодуй», що виробляє понад 30–40% електроенергії. Lukoil Bulgaria (ЛУКОЙЛ Нефтохим Бургас) – дочірня компанія російського нафтогазового гіганту і є найбільшим нафтопереробним заводом на Балканах, що забезпечує внутрішній ринок Болгарії. З метою уникнення паливної кризи введені санкції щодо компанії були відтерміновані Великою Британією до серпня 2026 року. Болгарія має достатньо велике військове виробництво. Зокрема, у 2024 році країна експортувала військової зброї на суму 76,5 млн доларів, що вивело Болгарію на 9-ту позицію (всього у переліку 74 країни) серед країн-експортерів військової зброї у світі. За даними The Observatory of Economic Complexity, у 2024 році основними реципієнтами продукції стали: Польща (40,7 млн доларів), Румунія (20 млн доларів), Словаччина (9,46 млн доларів), Індонезія (4,2 млн доларів) та Кот-д'Івуар (1,93 млн доларів). На момент підготовки публікації дані за 2025 рік відсутні.³

Суспільство. Суспільство щодо агресії РФ проти України має сильно поляризований характер. Відсутній процес декомунізації призводить до ностальгування за соціалістичним минулим, що створює ґрунт для прямих і гібридних впливів РФ.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. У Софійському університеті імені Климента Охридського на факультеті слов'янської філології діють дві кафедри – кафедра російської мови та кафедра російської літератури. Російський центр фонду «Русский мір» відсутній. Натомість існують «Кабінети Русского міра» як цільова програма фонду «Русский мір» у Варні – VIII середня загальноосвітня школа імені О.С. Пушкіна; у Велико-Тирново – Університет Св. Кирила та

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Мефодія; у Софії – Російське хореографічне училище ім. Галини Сергіївни Уланової, Середня загальноосвітня школа №32 ім. К. Охридського, Університет ім. Св. Климента Охридського, Університет національної та світової економіки; у Старій-Загорі – середня школа ім. М. Горького. Активні в соцмережах акаунти «Русского дома в Болгарії». Під ним прихована неформальна назва Російського культурно-інформаційного центру.

Боснія і Герцеговина

Політичний ландшафт. У зв'язку зі складним державним устроєм політична ситуація в країні виглядає нестабільною, а державні інституції – слабкими. Країна прагне вступити до ЄС та НАТО. Боснія і Герцеговина складається з двох ентитетів – Федерація БіГ та Республіка Сербська; окремо створена адміністративна одиниця округ Брчко, який перебуває під спільною юрисдикцією обох ентитетів.

Згідно з Дейтонськими мирними угодами (1995 р.) нагляд за збереженням миру в державі здійснює Верховний представник у справах Боснії і Герцеговини, до компетенції якого належить втручання у внутрішні справи країни, якщо вони загрожують функціонуванню інституцій, владі, провокують міжетнічні суперечки тощо. Мандат на діяльність Верховного представника надає Рада Безпеки ООН.

Головною точкою нестабільності є ентитет Республіка Сербська та її колишній президент Мілорад Додік. Він уже багато років просуває ідею відокремлення Республіки Сербської від БіГ, стоїть на позиціях активної русофільії, євроскептицизму, утвердження та розширення сербського світу, а також заперечує владу і діяльність Верховного представника. Станом на 2025 рік Боснія і Герцеговина не є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Країна має слабо розвинену економіку, залежна від зовнішніх інвестицій. Існує Міжурядова російсько-боснійсько-герцеговинська комісія з торгівлі та економічного співробітництва. У вересні 2025 року відбулося пленарне засідання комісії. Співголовами з російської та боснійської сторін виступили голова Росстандарту Антон Шалаєв та міністр зовнішньої торгівлі та економічних зв'язків Боснії та Герцеговини Сташа Кошарац. Обговорили поточний стан та перспективи взаємодії у ключових галузях: енергетика, сільське господарство, стандартизація, метрологія, охорона навколишнього середовища, культура, наука та вища освіта.

Суспільство. Політики, які представляють три основні етнічні групи – бошняків, сербів, хорватів – мають різні погляди на майбутнє держави. У країні існують три різні версії наративів щодо війни 1992–1995 рр. Боснійські хорвати та бошняки бачать майбутнє держави як одне ціле, водночас політичне керівництво боснійських хорватів прямо і непрямо заявляє про несправедливе становище хорватів у БіГ та просуває ідею про розширення їхніх повноважень у державних та політичних інституціях країни. Упродовж останніх років поновився наратив про необхідність державного реформування БіГ у країну з трьома ентитетами – боснійським, хорватським та сербським. Цим активно користується лідер боснійських сербів Мілорад Додік, який виступає за відокремлення від БіГ та об'єднання з Сербією. Цікаво, що Белград на подібні заяви Додіка не реагує: Белград підтримує особисто Додіка, але не його заяви про об'єднання.

Зважаючи на сербський сепаратизм, серед бошняків присутнє побоювання, що деякі хорватські діячі теж розпочнуть сепаратистські дії. Бошняки та хорвати підтримують Україну та засуджують агресію РФ проти нашої держави; серби, навпаки, висловлюються негативно щодо введення санкцій проти РФ. Це стало на заваді у 2022 році виробити спільну позицію БіГ щодо засудження російської агресії; приєднатися до санкцій ЄС проти РФ; закрити повітряний простір для російських літаків. Стан речей наразі не змінився.

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Діє «Російсько-сербський клуб «Братні зв'язки». У Баня-Луці, столиці Республіки Сербської, фонд «Русскій мір» реалізує міжнародний культурний проєкт. Там само працює «Русскій центр» Народної та університетської бібліотеки Республіки Сербської. У Баня-Луці також відкрито Секцію російськомовної художньої та навчально-методичної літератури в Пан'європейському університеті «Апеїрон», а у Модричі працює Секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури у Сербському культурному центрі Модрича. Відкрито Центр російської мови та літератури в муніципалітеті Федерації Боснії і Герцеговини Киселяк «ЕнгРус». Також у БіГ відкрито представництво Росспівробітництва (очільник Олександр Борисов).

Республіка Сербська виступає одним із центрів та плацдармів російських гібридних впливів на Балканах. Ентитет розвиває самостійні економічні, політичні, культурні, освітні, академічні та торговельні зв'язки з РФ та різними російськими регіонами, університетами, компаніями, фірмами. Окрім того, на базі університетів у Баня-Луці та у Східному Сараєві відбуваються різноманітні заходи за участі російських науковців, журналістів, бізнесменів, представників дипломатичних кіл. Окремо варто наголосити на тому, що в цих навчальних закладах проводяться заходи за участі викладачів та науковців з тимчасово окупованого Маріуполя і членів Російсько-Балканського центру ділової співпраці в ДНР, який діє при Маріупольському державному університеті ім. А. Куїнджі. Республіка Сербська виступає одним з осередків діяльності російського військового блогера та аналітика Михайла Звінчука.

Греція

Політичний ландшафт. Політична ситуація в Греції досить стабільна. Керівна партія «Нова демократія» на чолі з Кіріакосом Міцотакісом дотримується проєвропейських поглядів. Опозиція на чолі з лівими популістами – партія «СІРІЗА» – втратила значний вплив. Як країна-член ЄС долучається до введення санкцій проти РФ. Греція є членом НАТО і перебуває у перманентному конфлікті з іншою країною-членом НАТО Туреччиною через спірні територіальні питання (Кіпр, морські та повітряні кордони в Егейському морі), що призводить до мілітаризації обох держав та латентного беззбройного протистояння.

Греція з 2015 року виступає воротами для мігрантів з країн Африки та Близького Сходу до ЄС та має неабиякі проблеми з чималою кількістю нелегалів. Російська пропаганда використовує це для постійного просування в країні та за її межами антиєвропейських та антимиграційних наративів. Станом на 2025 рік Греція перебуває в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Основні економічні партнери Греції – країни ЄС. Після повномасштабного вторгнення РФ до України Греції вдалося позбутися залежності від російських енергоресурсів, провести їх диверсифікацію, зокрема підписавши відповідні угоди зі США.⁴

Суспільство. Більшість населення Греції підтримує Україну, що зовсім не вплинуло на рівень русофільії в країні. Вона присутня, спостерігається тенденція до зростання російської присутності в освіті, академічному та науковому середовищі, культурі, церковному та релігійному житті, політиці. Також Кремль активно використовує російську діаспору та російських співвітчизників у просуванні пропаганди та дезінформації.

Не зупинило розвиток русофільії й те, що російська армія винищила більшість поселень маріупольських греків. Аналогічна ситуація спостерігається з приазовськими болгарами. В обох випадках уряди Болгарії та Греції висловили стурбованість, але відносини з РФ не розірвали, критичного переосмислення російських гібридних впливів і т. зв. «історичних зв'язків» не відбулося.⁵

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Через мережу Росспівробітництва («Русскій дом» в Афінах) просуваються ідеї спільності православної релігії, близькості народів та відбувається

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

популяризація російської мови, літератури, культури, а також нав'язується спотворений погляд на історію РФ та виправдання власної агресії проти України. Варто також згадати, що у Салоніках працює російський центр Асоціації «Друзі європейської ідеї», у населеному пункті Кавала є Кабінет російської мови – секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури в «Товаристві російсько-грецької культури».

Косово (частково визнана держава)

Політичний ландшафт. Політична ситуація напружена у зв'язку з перманентним конфліктом із Сербією і, відповідно, сербським населенням на півночі Косова. Влада Косова займає жорстку антиросійську позицію. У зовнішній політиці орієнтується на ЄС та США. Влада Косова дуже прихильна до України попри те, що Україна не визнає незалежність Косова. Приштина долучилася до санкцій ЄС, запроваджених проти РФ. Маючи обмежені можливості, Косово надає військову допомогу, відправило декількох інструкторів до Великої Британії, де проходять навчання українських військових. Також до Косова на навчання та обмін досвідом приїздили українські команди саперів та представники ДСНС. У 2022 році косовський уряд запустив програму професійного захисту «Резиденція у Косові для українських журналістів» і скасував візи для громадян України.⁶

Економічні аспекти. Україна активно розвиває економічну співпрацю з Косовом. 18 лютого 2025 року Торгово-промислова палата України (неурядова організація) ухвалила рішення про призначення офіційного представника в Косові, що є важливим і стратегічним кроком у відносинах Києва і Приштини, а також прекрасною нагодою для українських та косовських компаній вийти на ринки ЄС, Балкан, України.⁷

Суспільство. Суспільство є антиросійським, бо вбачає у російській агресії проти України паралелі з подіями 1990-х років. Це є одним із факторів, чому журналісти, аналітики, експерти в Косові активно вивчають російські гібридні впливи у власному медіа та інформаційному просторі.

Російська присутність у гуманітарній сфері. Москва не визнає незалежність Косова, що не заважає РФ мати відокремлену канцелярію у Приштині. Вона діє як філіал посольства РФ в Сербії, і російські дипломати часто називають її відділенням зв'язку.

Молдова

Політичний ландшафт. У країні відчутна політична турбулентність, що характеризується запеклим суперництвом між владними проєвропейськими політичними силами на чолі з президенткою Маєю Санду та проросійською опозицією. Придністров'я, в якому розташований російський військовий контингент, є джерелом загрози державній безпеці країни. У квітні 2026 року кількох командирів російської оперативної групи оголошено персонами нон-грата. Молдова намагається позбутися російського впливу на своїй території. У цьому ж році Міністерство закордонних справ Молдови ініціювало рішення про вихід зі складу СНД, а парламент схвалив таку ініціативу.⁸

Економічні аспекти. Тривалий час економіка Молдови була залежна від РФ – експорт сільгосппродукції та імпорт енергоресурсів. Після запровадження санкцій ЄС проти РФ за акт агресії проти України Молдова переорієнтовується на інші джерела поставок енергоносіїв. Газ постачається з ЄС, а електроенергія – з України та Румунії. Утім, російський газ спрямовується на Придністровський регіон, який перебуває під контролем РФ.

Суспільство. Реакція на агресію РФ в Україні є неоднорідною. Частина громадян країни, яка підтримує євроінтеграційні наміри держави, співчуває українцям та засуджує розв'язану Росією війну. Нейтрально-скептична група населення вважає, що для країни більш доцільно в цій

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

ситуації залишатися нейтральною. Проросійськи налаштована частина суспільства, здебільшого це люди старшого покоління, підтримує РФ, споживає російські пропагандистські медіа.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. У Кишиневі розміщується представництво Росспівробітництва «Русский дом». Існує також Російський центр Бельцького державного університету ім. А. Руссо та Російський центр Придністровського державного університету. Діють на території самопроголошеної незвіданої Придністровської Молдавської Республіки Кабінети російської мови, зокрема у філіалах Придністровського державного університету у Бендерах та Рибниці; працює секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури Центральної міської бібліотеки ім. О.С. Пушкіна.

Північна Македонія

Політичний ландшафт. Можна говорити про відносну стабільність, хоча чинна влада, яка веде свою політику з націоналістичних позицій, концентрує увагу на власній ідентичності. Це питання є наріжним каменем на шляху до ЄС, оскільки сусідня Болгарія блокує її вступ. Спостерігаються також незначні конфлікти на міжетнічному ґрунті, які поки відбуваються у політичній сфері. Поступово суперечності виходять на поверхню у багатоетнічному та багатокультурному суспільстві країни. Це доводить, що модель примирення між македонцями та албанцями, створена за Охридською рамковою угодою 2001 р., вже не вирішує наявні проблеми.⁹

Після того як Дональд Трамп вдруге обійняв посаду президента США, держава у зовнішній політиці стала більш америкоцентричною. Зі вступом до НАТО «міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров навіть публічно заявив, що з членством у НАТО Північна Македонія стає легітимною мішенню для Росії». Північна Македонія підтримує рішення НАТО щодо допомоги Україні. Попередня влада країни надавала військову допомогу – радянські зразки техніки, боєприпаси. Станом на 2025 рік Північна Македонія є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.¹⁰

Економічні аспекти. Основні торговельні партнери – країни ЄС. Економіка загалом слабка, відчувається брак кадрів, спостерігається постійний відтік робочої сили. Вплив на економіку з боку РФ мінімальний. Після повномасштабного вторгнення РФ до України Північна Македонія диверсифікувала постачання енергоресурсів (газ), збільшивши співпрацю з європейцями.

Суспільство. Суспільство не підтримує агресивні дії РФ проти України. Спостерігається поступова активізація русофільії, хоча й надалі у суспільстві присутнє критичне ставлення до РФ. Російський вплив переважає у соціальних мережах та окремих друкованих ЗМІ.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. У Скоп'є відкрито «Кабінет Русского міра» в Асоціації з розвитку та навчання російської мови та поширення російської культури «Осяяння» і Російський центр Університету ім. Святих Кирила та Мефодія. Робота Росспівробітництва «Русский дом», що працював у складі посольства РФ у Північній Македонії, після початку повномасштабної війни в Україні призупинена.

Упродовж 2024–2025 років спостерігається активізація бізнес-зв'язків, освітніх, культурних, наукових та академічних контактів між Північною Македонією та РФ. Цьому сприяють як окремі науковці та бізнесмени, так і представники політичної партії «Levica», керівництво якої часто присутнє на різних заходах у Москві.

Польща

Політичний ландшафт. Політична ситуація в Польщі має поляризований характер: обраний у 2025 році президент Кароль Навроцький, представник консервативної партії «Право і справедливість», конфліктує з урядом, який складається з проєвропейської коаліції на чолі з прем'єр-міністром Дональдом Туском. Польща розглядає Україну як свого економічного конкурента, напруження у відносинах спостерігається через різні погляди на історичні події. Попри це Україна та Польща об'єднуються в питанні зовнішньої загрози – протидії агресії РФ. Станом на 2025 рік Польща занесена до списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Економіка країни незалежна від РФ. Це стосується як експорту товарів, так і питань енергоносіїв.

Суспільство. Населення Польщі поляризовано щодо війни в Україні та щодо присутності у Польщі українських громадян, що вимушено стали біженцями.¹¹

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Російські кабінети, російські центри, які спонсоруються фондом «Русській мір», відсутні. Формально працює представництво Росспівробітництва «Русській дом», проте обмежено.

Румунія

Політичний ландшафт. Політична ситуація характеризується проєвропейською орієнтацією, щоправда, останніми роками фіксується зростання правопопулістських сил. У квітні 2026 року Румунія увійшла у політичну кризу. Прем'єр-міністр Ілія Боложан, якого у 2025 році вважали гарним кризовим менеджером, отримав вотум недовіри через економічні реформи. Поточна криза, ймовірно, може призвести до розпаду проєвропейської коаліції в парламенті країни. Румунія продовжує підтримувати Україну в її відсічі агресії РФ без особливого публічного галасу з прагматичним підходом. Станом на 2025 рік є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.¹²

Економічні аспекти. Румунія не має залежності від російських енергоресурсів, оскільки має власний видобуток нафти та газу. Те саме стосується торгівлі – Румунія орієнтована на ринок ЄС.

Суспільство. Відзначається негативне сприйняття Росії у зв'язку не лише з воєнними подіями в Україні, а й з власним історичним негативним досвідом відносин ще з часів Російської імперії, періодом перебування Румунії в соцтаборі, що асоціюється з репресіями та гоніннями. Росія сприймається як держава, що загрожує безпеці у регіоні Чорного моря. Можна стверджувати, що антиросійські настрої в Румунії є одними з найсильніших серед держав Балканського регіону.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Російські центри відсутні, але у Бухаресті працює Секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури в Громаді російських липован. У 2023 році Румунія закрила представництво Росспівробітництва у вигляді Російського центру культури і науки в Бухаресті, що має неформальну назву «Русській дом».

Сербія

Політичний ландшафт. Сербії притаманна формальна демократія. Президент Александар Вучич та його політична сила «Сербська прогресивна партія» контролюють уряд, частину парламенту, медіа. Опозиційні політичні сили слабкі та роздроблені. З листопада 2024 року країна живе в стані постійних акцій протесту громадян проти авторитарної влади президента та монополії «Сербської прогресивної партії». У зовнішній політиці відзначається багатовекторність: балансування між ЄС та Російською Федерацією. Сербія має перманентний

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

конфлікт із частково визнаною державою Косово, що інколи переростає у кризові ситуації. Сербія просуває власну ідеологічно-політичну концепцію – «сербський світ», суть якого полягає в об'єднанні всіх сербів, які проживають за межами Сербії. Ідея «сербського світу» насамперед спрямована на включення в орбіту Белграда сербів, які проживають у Чорногорії, Косові, Хорватії, Північній Македонії. Щодо війни в Україні Сербія позиціонує себе як нейтральна держава. Станом на 2025 рік не входить до списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Економіка Сербії залежить в основному від трьох гравців – ЄС (торгівля, інвестиції), Китай (кредитування, стратегічна співпраця у багатьох сферах), Росія (енергозалежність). Оборонна промисловість не є визначальною галуззю в економіці, проте останнім часом спостерігається її розвиток та збільшення експорту продукції, зокрема до України та Ізраїлю.

Суспільство. Значна частина сербського суспільства налаштована проросійськи, РФ розглядається як союзник та «братський православний народ». Меншість підтримує Україну та засуджує агресію РФ проти неї, співчуваючи водночас т. зв. російським релокантам. Частина суспільства займає нейтральну позицію.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. З усіх країн Балканського регіону присутність РФ у гуманітарній сфері є найбільшою в Сербії. Тут діє чимала кількість різноманітних громадських організацій на кшталт «Російсько-сербської дружби». До інституцій, що фінансуються з бюджету РФ, відносяться: Секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури у технікумі ім. Сави Мунчана у місті Бела Церква, Секція російськомовної художньої та навчально-методичної літератури на філософському факультеті університету м. Ніш; Російський центр гімназії ім. Й. Й. Змая у Новому Саді, Російський центр Філологічного факультету Університету у Белграді. Надзвичайно активну діяльність проводить закордонне представництво Росспівробітництва «Русский дом» в Белграді.

Як і у Республіці Сербській (БіГ), спостерігаються тісні контакти та зв'язки з російським академічним, науковим, політичним, освітнім, експертним середовищем. У Сербії працює низка проросійських ЗМІ, зокрема Russia Today Balkan та Sputnik Srbija, хоча діяльність цих медіа подається як суто сербська. Півтора року тому Russia Today Balkan почала працювати і в Республіці Сербській (БіГ). Розгалуженою є мережа російських та проросійських Телеграм-каналів. Військовий аналітик та блогер Михайло Звінчук використовує Сербію для посилення російської присутності в країні та регіоні Західних Балкан. Під його керівництвом відбувається формування спільноти блогерів, експертів та журналістів, яких «виховують» у матриці «русского міра».

Словаччина

Політичний ландшафт. Уряд Роберта Фіцо проводить популістичну політику всередині країни, заграє з РФ, проте не віддаляється від ЄС. Проти його політики протестують громадяни, які закидають чинному прем'єру звинувачення в корупції, у переслідуванні опонентів, засуджують його критику ЄС. Щодо агресії РФ проти України Фіцо просуває російські наративи та вдягає маску «миротворця». Іноді він вдається до антиукраїнської риторики – зокрема, стверджує, що українці в Словаччині організовують мітинги проти його діяльності, а Грузинський легіон, який воює у складі ЗСУ, готував державний переворот у країні. Станом на 2025 рік Словаччина, як і інші країни-члени ЄС, є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.¹³

Економічні аспекти. Найбільша залежність економіки Словаччини – енергетичний сектор. Уряд Фіцо продовжує відстоювати закупівлю енергоресурсів з РФ, але такі дії суперечать політиці ЄС. Словаччина має альтернативні джерела надходження енергоресурсів, але свідомо не йде на зменшення залежності від Москви.¹⁴

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Суспільство. Громадяни поляризовані у своєму ставленні щодо війни РФ проти України. Значна частина підтримує Україну та засуджує Росію за акт агресії, ще одна частина суспільства займає позицію нейтралітету. Менша кількість словацьких громадян дотримується проросійської позиції.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Російського центру та «Кабінетів Русского міра» в Словаччині немає. У 2023 році закрили «Русській дом» в Братиславі, але влітку 2025 року його роботу відновили.

Словенія

Політичний ландшафт. У березні 2026 року в Словенії відбулися парламентські вибори, які не виявили однозначного переможця. Через це в країні досі не змогли сформувати новий уряд. Новим спікером парламенту став Зоран Стеванович, який представляє проросійську партію Resni.ca; він займає проросійську позицію, виступає за скасування санкцій проти РФ, агітує за проведення референдуму щодо виходу Словенії з НАТО. Проросійські погляди представників новообраної влади, ймовірно, впливатимуть на подальшу підтримку України. Станом на 2025 рік Словенія, як і інші країни ЄС, є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Економіка Словенії інтегрована до економіки ЄС. У зв'язку із введеними санкціями проти РФ торгівля скорочена. Енергетичної залежності від РФ немає. Проте бізнес-контакти між Словенією та Росією підтримуються.

Суспільство. Суспільство цілком має проукраїнські погляди, підтримує надання гуманітарної допомоги. Для словенських громадян притаманна русофілія, яку Москва змогла «виростити» за досить короткий період часу, спираючись на традиційні складові м'якої сили та «русского міра»: історичні та культурні зв'язки, «величність» російської літератури, – наприклад, мер міста Любляна Зоран Янкович відкрито підтримує «русській мір».

Присутність РФ у гуманітарній сфері. «Кабінету Русского міра» немає, діє Російський центр на базі Некомерційної організації «Русській дом» у місті Марібор. Російський центр науки і культури під неформальною назвою «Русській дом» у Любляні призупинив свою діяльність у 2023 році.

Угорщина

Політичний ландшафт. У квітні 2026 року відбулися чергові парламентські вибори. Довгожитель угорської політики з відвертими проросійськими поглядами Віктор Орбан програв опозиційному лідеру партії «Тиса» Петеру Мадяру. Останній розпочинав політичну кар'єру в партії Орбана. У 2024 році став головним конкурентом на майбутніх виборах. Щодо позиції нового прем'єр-міністра Угорщини Петера Мадяра в питанні агресії РФ проти України складно робити попередні прогнози, оскільки нейтральне ставлення (у своїх соціальних мережах він не згадував про агресію РФ, хоча у 2024 році відвідав Київ) може перерости в підтримку України або залишитися у вихідній позиції. Можна припустити, що угорський діалог з Україною буде відбуватися на рівні прагматизму, апелюючи до «якщо народ Угорщини дозволить». На це може вплинути потенційний вихід Угорщини з табору євроскептиків, якщо Петер Мадяр спробує налагодити конструктивний діалог з Брюсселем задля розблокування кредитів для своєї країни. Європейські кошти потрібні уряду Мадяра для проведення економічних та суспільно-політичних перетворень, які Орбан або відкладав, або робив суто поверхово і декларативно. Угорщина станом на 2025 рік є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Угорщина залежна від російських енергоресурсів, і Будапешт під керівництвом Віктора Орбана не намагався проводити їх диверсифікацію чи просто зменшити частку газу та нафти від Кремля в імпорті. Під час своєї передвиборчої кампанії Петер Мадяр

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

заявляв, що одномоментно не відмовиться від російських викопних енергоресурсів. За його словами, це може статися лише у 2035 році.¹⁵

Суспільство. Більшість населення займає нейтральну позицію щодо агресії РФ проти України. Основна причина – страх перед потенційним втягуванням Угорщини у війну. Такий страх сформовано багаторічною урядовою пропагандою колишнього прем'єр-міністра В. Орбана. Менша частина угорців має проукраїнську позицію.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. «Кабінет Русскій мір» відсутній, у Будапешті працює Російський центр в Університеті ім. Лоранда Етвеша та Російський центр Печського університету у місті Печ. Також у столиці Угорщини продовжує активну діяльність Російський центр науки і культури – «Русскій дом» у Будапешті.

Хорватія

Політичний ландшафт. У країні розвивається стабільна демократія з проєвропейським курсом. Варто зазначити наявність внутрішньої конкуренції між прем'єр-міністром та президентом, що час від часу супроводжується політичними скандалами. Президент Хорватії Зоран Міланович має проросійські погляди, в межах своїх повноважень блокував допомогу Україні, зокрема заборонив тренування українських військових на території Хорватії. Натомість уряд демонструє абсолютну підтримку України. Хорватія станом на 2025 рік перебуває в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.

Економічні аспекти. Економіка Хорватії інтегрована до європейського ринку і не є залежною від РФ, країні вдалося диверсифікувати постачання енергоресурсів.

Суспільство. Громадяни Хорватії виявляють високий рівень підтримки України, хоча наявна певна частка громадян, яка критикує проукраїнські дії уряду та підтримує заяви президента Мілановича щодо необхідності не втручатися у «конфлікт в Україні» і не відправляти хорватських військових до різних миротворчих місій до нашої держави.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Російський центр та «Кабінет Русского міра» відсутні. Діяльність «Русского дома» в Загребі призупинена, певну активність проявляє Телеграм-канал цієї організації. Утім, чисельність користувачів досить низька. У Загребському університеті працюють кафедра російської мови та кафедра російської літератури.

Чорногорія

Політичний ландшафт. Чорногорія пережила період політичної турбулентності, зазнавала впливу РФ – спроба державного перевороту у 2016 році, – але наразі демонструє потужне прагнення вступу до ЄС з міркувань безпеки. Уряд посилив правила проживання для росіян, що змушує останніх залишати країну. У Чорногорії також відбувається конфлікт ідентичностей – чорногорська проти сербської, чорногорська мова проти сербської мови, Чорногорська православна церква проти Сербської православної церкви. Парламент Чорногорії у 2025 році «ухвалив рішення про долучення Збройних сил країни до місії НАТО з безпекової допомоги та підготовки українських військових (NSATU)». Станом на 2025 рік країна є в списку «недружніх іноземних держав» до РФ.¹⁶¹⁷

Економічні аспекти. Економіка слабка, значні надходження до бюджету йдуть від туристичної галузі. Чорногорія намагається розвивати зелену енергетику та відновлювальні джерела енергії. У країні є видобувна промисловість. Водночас чорногорська економіка досить чутлива до безпеки в регіоні, залежить від іноземних інвестицій, недиверсифікована.

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Суспільство. Чорногорці підтримують Україну та дії уряду щодо надання притулку українським біженцям, участі Чорногорії в європейських ініціативах, спрямованих на підтримку України. Водночас частина суспільства, яка намагається зберегти сербську ідентичність, а також низка просербських і проросійських політиків критикують владу та громадян за «втягування» країни у російсько-українську війну.

Присутність РФ у гуманітарній сфері. Російський центр та «Кабінет Русского міра» відсутні. На філологічному факультеті Університету Чорногорії у місті Нікшич є відділ російської мови та літератури. Раніше при цьому ж факультеті діяв «Русский центр», але його діяльність припинилася у 2023 р. Утім, уже у 2024 р. в Нікшичі запрацював культурний центр «Святий Олександр Невський», метою діяльності якого є посилення зв'язків з «Русским домом» в Белграді та посольствами РФ в Сербії і Чорногорії.¹⁸

Вплив Російської православної церкви (РПЦ)

Багаторічним партнером у поширенні наративів про «російське православ'я», духовну та слов'янську єдність і близькість, «правильні» духовні цінності та моральні настанови виступає Сербська православна церква. Її вплив у країнах Центральної та Південно-Східної Європи досить значний. Особливо це простежується у Чорногорії, Словенії, Хорватії, Косові, Північній Македонії, Угорщині, Словаччині, Румунії. У Болгарії та Греції РПЦ спирається на місцеві православні церкви, які також варто розглядати як стовпи російських гібридних впливів. Єпархії та приходи РПЦ діють у Болгарії, Греції, Угорщині, Чехії, Словенії, Польщі, Румунії. Простежується встановлення контролю та поширення впливів РПЦ на православні церкви в кожній з країн регіону, де кількість православних вірян менша, ніж католиків чи протестантів.

Цільовою аудиторією виступають не тільки громадяни країн Центральної та Південно-Східної Європи, а й представники російської діаспори, громади російських співвітчизників. Окремою групою, з якою через СПЦ чи місцеві православні церкви намагається працювати РПЦ, є громадяни України, Білорусі, Казахстану, країн Балтії та інших держав колишнього СРСР.

Залучення вірян відбувається через православні храми і церкви, а також через поширення пропаганди про духовну та культурну близькість, спільність мови, культури та історичного минулого. Обов'язковим наративом дезінформації залишається те, що начебто усіх православних (особливо українців та білорусів) намагаються «перевести» в іншу віру – католицьку чи греко-католицьку.

Російські співвітчизники

До початку повномасштабної війни РФ проти України Кремль працював з російською діаспорою та співвітчизниками через призму культурно-історичних та духовних зв'язків. Для цього використовувалися «руськіє» дома, російські центри, церква, низка освітніх закладів для дітей, де викладали російську мову, культуру, російську версію історії РФ тощо. Все це впліталось в пропаганду традиційних московських символів – матрешка, Пушкін і Достоевський, ностальгія за СРСР, «велич» Російської імперії за часів Петра Першого тощо.

З 2022 року тенденція почала змінюватися на більш цілеспрямовану роботу з діаспорою та співвітчизниками, кількість яких стала зростати через втечу т. зв. «хороших росіян» до країн регіону. Тепер діаспора та нові громади співвітчизників розглядалися як групи впливу та інституції м'якої сили, пропаганди та об'єднання російськомовних – не тільки росіян, а й громадян інших країн, зокрема України, Білорусі, Казахстану.

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Можна говорити про те, що упродовж 2022–2024 років відбувалося напрацювання механізмів роботи зі співвітчизниками, оскільки Кремль діяв у рамках ідеології «русского міра». Знову наголошувалося на спільності історії і культури, додалися наративи про «складне становище» російськомовних українців в Україні та релігійно-церковний розкол в нашій державі. Також запустили і активно використовували міф про «ісконно російські території та міста». У таких країнах, як Сербія, Чорногорія, Греція, Болгарія, Румунія, Словенія, спостерігалася і продовжує спостерігатися співпраця росіян, українців і білорусів, проведення ними спільних антивоєнних акцій проти «режиму Путіна». Місцеве населення також долучається до таких заходів та підтримує «слов'янське братство».

Уже у 2024 році Москва посилила роль російських співвітчизників у своїх гібридних впливах та зробила їх одним із ключових інструментів війни в інформаційній, медійній, суспільній та політичній площинах. Насамперед, був посилений кадровий склад російських посольств, куди направили досвідчених фахівців, що тривалий час працювали у відділеннях та інституціях РФ і займалися роботою зі співвітчизниками. Внаслідок цього співпраця між посольствами РФ та російською діаспорою і співвітчизниками посилилася й активізувалася. Використовувалися не тільки традиційні інструменти м'якої сили, а й агресивна пропаганда та закріплення в діяльності та заходах співвітчизників наративів про російські Крим, Донбас, Південь України, київський режим, спадщину Київської Русі. Втягування російських громад відбувалося і триває донині через низку заходів, які проводять російські інституції за кордоном:

- › Диктанти з російської мови, історії, географії та літератури.
- › Фольклорні та культурні фестивалі, де українська культура і традиції подаються як суто російські.
- › Творчі та мистецькі конкурси, які проводяться в дитячому таборі «Артек» на території тимчасово окупованого Криму.
- › Учнівські та студентські олімпіади, частина з яких проходить онлайн, частина в «Артеку», частина в містах РФ.
- › Запрошення громадян іноземних країн через громади російських співвітчизників на навчання до РФ (програми Study in Russia, Education in Russia тощо). Окремо розробляються програми навчання для студентів з технічних та точних наук, яких у рамках різноманітних обмінів та семестрового навчання ангажують поїхати подивитися російські виші та компанії.
- › Програми вивчення або поглиблення знань про російську мову для вчителів та викладачів шкіл та університетів, де вивчаються російська мова та література.

Через російських співвітчизників відбувається зтягування іноземних громадян на навчання до університетів на тимчасово окупованих українських територіях. Переважно це виші у Донецьку, Сімферополі, Севастополі, Маріуполі.

Освіта, академічні та наукові обміни перетворилися на потужний інструмент втягування російських співвітчизників в гібридну війну РФ. Через них відбувається проникнення російського бізнесу, інвестицій, культурних і політичних впливів в різні сфери зовнішнього і внутрішнього життя країн регіону.

Закриття в низці держав російських центрів та «русскіх домов» не зупинило розширення російського впливу в Центральній та Південно-Східній Європі. З 2024 року спостерігається адаптація до таких умов, коли традиційних гуманітарних інституцій в регіоні немає, але є неурядові організації співвітчизників та т. зв. «хороших росіян», які продовжують співпрацювати з представництвами Росспівробітництва і російськими посольствами.

Варто зазначити, що Москва активно використовує як плацдарми для внутрішнього проникнення в регіон та консолідації громад співвітчизників «русскіе дома» в Римі та Белграді, російсько-сербський гуманітарний центр в Ніші, про який західні спецслужби вже

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

неодноразово видавали дослідження як про осередок російського шпигунства на Балканах та Центральній Європі.

Російські співвітчизники не просто посилюють присутність РФ в регіоні – вони допомагають Кремлю мапувати свій вплив в країнах за допомогою пам'ятників, культурних центрів, видавничої та просвітницької діяльності.

Гібридні впливи РФ

Кремль використовує кризові явища в економіці, суспільствах та політичних системах для здійснення різноманітних гібридних операцій. Для країн-кандидатів на вступ до ЄС (Західні Балкани) обирається тактика розхитування, загострення внутрішніх протиріч, ускладнення відносин з сусідніми державами. Головним завданням є підвищити градус євроскептицизму у суспільствах, посягти зневіру щодо майбутнього країн у складі ЄС. У контексті цього поширюються тези про необхідність відмовлятися від власної ідентичності, частини національного суверенітету та передачі ресурсів під контроль Євросоюзу.

Хоча Кремль підтримує європейську інтеграцію Західних Балкан, зокрема Сербії та Чорногорії, але робить все можливе, аби зупинити цей процес. Для цього підігруються проблеми, пов'язані з міжетнічними відносинами, екологією, судовою системою, законодавством, корупцією, слабкістю політичних та економічних систем. Завданням Москви є довести ситуацію в країнах до стану повільного кипіння, а не спалаху.

Іншої тактики дотримується Росія у відносинах з країнами ЄС, бо Кремлю потрібно розхитувати Євросоюз зсередини, а цього можна досягти, натискаючи і маніпулюючи країнами-членами ЄС регіону. У пріоритеті у РФ до виборів 12 квітня була Угорщина, яка виступала провідником російської пропаганди та одним із центрів дестабілізації ЄС. Після перемоги Петера Мадяра та його партії «Тиса» Будапешт поки що залишається для Москви невідомою складовою у здійснюваних гібридних впливах. Більш послідовною залишається Словаччина на чолі з прем'єром Фіцо. Можливо, до нього доєднається майбутній прем'єр Болгарії Румен Радєв, і якщо сформуєть правий уряд у Словенії на чолі з колишнім прем'єром Янезом Яншею, то діяльність РФ щодо розхитування ЄС активізується. Янша є соратником Віктора Орбана та президента Хорватії Зорана Мілановича, підтримує колишнього президента Республіки Сербської Мілорада Додіка. Водночас Янша, на кінець прем'єрства якого припав початок повномасштабної агресії РФ проти України, підтримав нашу державу та приєднався до санкцій ЄС проти РФ.

Для Росії важливо, аби Словаччина, Угорщина, Болгарія, потенційно Словенія просували ідеї євроскептицизму і говорили про необхідність відновлення відносин з Москвою, блокували ініціативи щодо відмови від російських енергоносіїв та санкції проти певних високопосадовців та бізнесменів. З цього переліку, можливо, Угорщина може зникнути, враховуючи бажання лідера партії «Тиса» розвивати конструктивний діалог з ЄС та європейськими інституціями. Відповідно, РФ зменшить видиму присутність та втручання у внутрішні та зовнішні справи Угорщини. Утім, на заміну прийде більш агресивна та видозмінена м'яка сила та публічна дипломатія, які спиратимуться на внутрішніх агентів «русского міра».

Також на ці країни Москва робить ставку в розхитуванні НАТО, бо саме з Братислави, Будапешта, Софії, Любляни звучала критика щодо збільшення видатків на оборону. Схожі протести в суспільстві лунали і в Хорватії, особливо у контексті провокативних заяв президента Мілановича.

Для Кремля у впливах через країни-члени ЄС важливо досягти просування правильних наративів щодо «корисності» відновлення повноцінної економічної, фінансової, політичної та

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

культурно-наукової співпраці. Задля цього потрібно зняти санкції та припинити надавати озброєння Україні. Кінцевою метою є зняття санкцій та поновлення залежності ЄС від російських газу та нафти.

Ослаблений і знову прив'язаний до РФ Європейський Союз має стати слабким та підконтрольним правим та лівим політичним силам, які будуть розхитувати ЄС, посилять русофілію та сприятимуть приходу до влади політиків, вигідних Кремлю. Як це роками було в Угорщині та Болгарії.

Оскільки Росія нездатна переломити хід подій на полі бою, то її присутність в регіоні стає більш агресивною і буде залишатися такою й надалі. Вже звична для Центральної та Південно-Східної Європи м'яка сила та розповіді про важливість «руського міра» як об'єднавчої «концепції» в Європі будуть доповнюватися іншими інструментами та механізмами. Зокрема, активним проникненням до бізнес-структур, розширенням мережі проросійських ЗМІ та соціальних мереж, посиленням наукових та академічних зв'язків для «правильного» виховання генерації науковців, експертів, викладачів, аналітиків, політичних еліт.

Москва, як і раніше, здійснює проникнення і продовжуватиме цю активність через усі доступні канали. Подібний комплексний підхід став важливим, коли Росія зрозуміла, що в низці країн русофілію не розглядають як щось негативне, а бізнес-відносини з Москвою на локальному рівні не закінчуються санкціями для окремих осіб.

Медіа та соціальні мережі

Станом на 2026 рік РФ адаптувалася та навчилася обходити заборони, які стосуються діяльності російських пропагандистських каналів. Досить розгалуженою є мережа Pravda, яку запустили в Європі наприкінці 2023 року, а в регіоні активно запрацювала у 2024 році. У кожній країні діють різні версії сайтів Pravda, які не відрізняються контентом і повторюють його з урахуванням особливостей кожної країни. Особливостями мережі є, окрім масштабної екосистеми, низькоякісний контент (репости з пропагандистських тг-каналів та сайтів, поганий переклад на мови країн регіону), його велика кількість, ведення сайтів декількома мовами – російська і англійська є обов'язковими, третя – залежно від країни.

Допомагають поширювати російські наративи і ЗМІ Сербії та Республіки Сербської (БіГ), друковані видання російських співвітчизників, які досить активно ведуть власні блоки у Телеграмі та в Інстаграм.

Своєю діяльністю охопив Центральну і Південно-Східну Європу військовий аналітик та блогер Михайло Звінчук, який створив цілу екосистему проєкту Rybar. Для Балкан він заснував ТГ-канал «Балканарь», а для Європи – «Европарь». Окрім цього, активно ведеться основний канал Rybar, який має власний сайт і youtube-канал.

Телеграм залишається основним каналом російської та проросійської пропаганди в регіоні, хоча РФ та російські пропагандисти намагаються використовувати інші соцмережі. Вони активно долучають до своєї діяльності місцевих журналістів та експертів, які працюють за методичками Москви. З 2024 року спостерігається тенденція до повернення у публічний простір через місцеві ЗМІ голосів російських дипломатів, з якими записують інтерв'ю або коментарі на ті чи інші європейські та світові події.

Реакція США на дії РФ у регіоні

Дональд Трамп та його політика не зупинили російського просування вглиб країн Центральної та Південно-Східної Європи. Навпаки, суб'єктизація Володимира Путіна та РФ створила умови для розколу серед країн, що додало хаосу в політичне і суспільне життя.

Насамперед це спостерігалось у зовнішній політиці Північної Македонії, яка завжди орієнтувалася на США. Прихід Трампа частково вплинув на позицію Скоп'є під час голосування за документи на підтримку України в інституціях ООН. Представник Північної Македонії декілька разів утримувався під час голосування.

Повний колапс у функціонуванні Боснії і Герцеговини та її державних інституцій настав, коли Дональд Трамп зняв санкції з Мілорада Додіка, членів його сім'ї та оточення, юридичних компаній. Це посилює політичні позиції колишнього президента Республіки Сербської (БіГ) та його сепаратистську риторику, яка ще у 2024 році викликала інституційну кризу в БіГ. Тепер Мілорад Додік через представників адміністрації Трампа відкрито займається переглядом Дейтонських мирних угод, вкладає значні суми у лобювання інтересів Республіки Сербської та власних інтересів у США, добиваючись схвалення Трампа на вихід Республіки Сербської зі складу БіГ.

Відкрита підтримка американським президентом Віктора Орбана перед виборами до парламенту, приїзд до Будапешта високопосадовців з Білого дому створили прецеденти та стали підтвердженням російських наративів про зовнішній контроль над окремими країнами та Європою.

Росія не пропустила подібні дії Трампа та його чиновників, радо скориставшись нагодою, аби відкрито почати критикувати політику ЄС щодо Сербії. Зокрема, з Кремля зазвучали тези про те, що Брюссель не приховує свого бажання перетворити Сербію на «сіру зону», використати її ресурси та промисловість, а громадян відправити воювати проти РФ.

Фактично, США, які з початку 2000-х років «пішли» з регіону, зосередившись на стратегічних партнерствах та посиленні відносин з країнами в рамках НАТО, не відреагували на зростання російської присутності в Центральній і Південно-Східній Європі. Навпаки, відбулося заохочення Путіна переходити до більш відкритих дій, за які покарання не буде. Найвірогідніше, що це негативно позначиться на загальній ситуації в регіоні, бо країни вже розділилися у своїй прихильності до США та стриманій позиції щодо Вашингтона. На цьому гратимуть такі євроскептики, як Румен Радєв, Янез Янша, Мілорад Додік, Зоран Міланович, Александар Вучич.

Висновки та прогнози

Росія змінила свою стратегію та тактику в країнах Центральної та Південно-Східної Європи, що особливо помітно в Балканському регіоні. Якщо на початку повномасштабної війни проти України Кремль робив ставку на м'яку силу та вироблені століттями нарративи про духовно-братську близькість, слов'янські мови та зв'язки, то з 2024 року підходи стали змінюватися. РФ зробила м'яку силу більш агресивною та точковою, вписавши її в контекст швидкого розвитку та вкорінення русофільії. Вже на цьому плацдармі вибудовувалися тактичні заходи щодо поширення гібридних впливів і створення пропагандистських мереж ЗМІ, соціальних мереж та інституцій.

Країни-стовпи впливів РФ

У своїй діяльності Москва продовжуватиме спиратися на Республіку Сербську (БіГ) та її політичне і державне керівництво, Сербію, Словаччину, потенційно на Угорщину і Болгарію. Дві останні країни поки перебувають у транзитному політичному періоді, але наявні тенденції дозволяють говорити, що Будапешт та Софія будуть використовуватися Кремлем цілеспрямовано і у різних напрямках. Відмовитися від такого плацдарму для розширення своєї присутності в Європі РФ не зможе і навряд чи захоче, навіть з потенційним «припиненням» євроскептицизму в Угорщині. Можливі зміни у тактиках щодо використання політичних еліт цих країн, кризових явищ, медіа та людського ресурсу. Ключову роль відіграватиме і зовнішній фактор – ставлення США до нових прем'єрів в Угорщині та Болгарії, формування коаліційного уряду в Словенії, де потенційно прем'єром може стати Янез Янша.

Навіть за відсутності тісного політичного діалогу між Путіним та Мадьяром і Путіним та Радєвим, у цих країнах є «гачки» для діяльності Кремля – в Будапешті це енергоресурси та економічно-бізнесові зв'язки, медіакорпорації, які працюють на Москву; в Болгарії – вкорінена русофільія та Болгарська православна церква. Спільним залишатиметься високий рівень євроскептицизму та критики Північноатлантичного альянсу.

У фокусі залишатиметься Словенія, Чорногорія, Північна Македонія, Албанія, Хорватія, Чехія, Румунія, Молдова. Щодо Боснії і Герцеговини та Косова, то Москва буде їх розхитувати у різний спосіб, але не до стану збройних конфліктів.

Ключова роль Росспівробітництва

У регіоні діє значна кількість різноманітних організацій, створених Росспівробітництвом, фондом «Русській мір», МЗС РФ і спеціальними службами Кремля, які працюють зі співвітчизниками РФ за кордоном, об'єднуючи їх у різні мережі. У деяких країнах відбулася заміна назви інституції на іншу, аби не потрапити під санкції ЄС.

Посилення роботи зі співвітчизниками є частиною і гібридних операцій, і розширення кордонів «русского міра», і діяльності РФ щодо контролю російських «хороших рускких» та членів діаспори. У цьому напрямку простежується активна робота Росспівробітництва, яке діє через представництво у БіГ та «Русській дом» у Белграді. Значний вплив здійснює «Русській дом» в Римі, що особливо відчутно у Хорватії та Словенії. Для Кремля надзвичайно важливим залишається розширення впливів на співвітчизників та діаспорян, які виїхали в країни регіону декілька десятиліть тому. Через них відбувається підтримка позитивного образу СРСР, поширюється ностальгія за «хорошим радянським минулим», просувається русофільія та нівелюється українська ідентичність і державність.

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Можна прогнозувати, що надалі саме російські співвітчизники будуть використовуватися як агенти «руського міра» для закріплення у суспільствах країн Центральної та Південно-Східної Європи антиукраїнських наративів про війну, про українські території, українську історію, культуру та мову, українську владу тощо. З подібними викликами варто боротися асиметричними та симетричними механізмами в інформаційно-медійній, культурно-історичній та суспільно-політичній площинах.

Росія в регіоні здійснює системний та комплексний вплив, що забезпечує її глибоку та широку присутність в публічній та непублічній сферах, у бізнесі, політиці, економіці, суспільствах, освіті та інформаційному просторі. Подібне «проникнення» стало можливим на основі стандартного набору інструментів «руського міра» та м'якої сили, а також виробленням для кожної країни індивідуальних точок входу та механізмів. Ураховуються стан економіки та політичної системи, незадоволення суспільств та політичних еліт політикою ЄС і НАТО, наявність/відсутність русофільії, проблеми історично-культурної ідентичності. Попри закриття чи призупинення діяльності в низці держав «руських домов» та «руських» центрів Кремль не зупиняє своєї роботи, шукаючи нові канали розхитування кожної держави та регіону в цілому.

Така ситуація збережеться ще й завдяки присутності в Угорщині, Словаччині, Сербії, Республіці Сербській (БіГ) залежності від російських енергоносіїв, а також через наявність російської присутності – навіть незначної – в низці національних економік. Наразі особливо слабкими в цьому плані є Угорщина і Сербія, які додатково вирішили розвивати атомну енергетику у співпраці з «Росатомом». Можна прогнозувати, що нове політичне керівництво Угорщини спробує розібратися з контрактами стосовно будівництва «Росатомом» АЕС «ПАКШ-2». Це може бути одним із кроків довгострокової стратегії налагодження відносин Угорщини з ЄС та поступовою відмовою від російських енергоносіїв, про що Мадяр згадував у передвибірчих обіцянках. Болгарія також перебуває у зоні ризику збільшення залежності від цієї інституції Кремля через АЕС «Козлодуй».

Сербський та угорський світи

Спостерігається постійна підтримка Москви ідеології «сербський світ», який в останні роки набув методологічного та інституційного оформлення. Її не варто розглядати як чергову версію «руського міра», утім через цю ідеологію та її складники – сербсько-російські зв'язки (слов'янські, православні, культурні і духовні), через Сербську православну церкву та необхідність «захисту» сербської ідентичності та державності – Москва буде діяти активно і цілеспрямовано, аби тримати Сербію, Республіку Сербську, Чорногорію, Північну Македонію під контролем і просувати через них антиукраїнські та антиєвропейські наративи.

Не виключено, що РФ спробує скористатися концепцією «угорського світу» для розхитування ситуації в Угорщині та сусідніх із нею країнах, де присутня значна угорська діаспора. Оскільки Віктор Орбан роками був вірним союзником Кремля, то Угорщина залишатиметься в орбіті московської уваги. Вірогідно, що знадобиться певний час, аби Росія трансформувала свою політику стосовно Угорщини та усієї Центральної Європи. Підстави для цього створив не тільки Віктор Орбан через тісні політичні, економічні та бізнесові зв'язки з Москвою. Точкою входу однозначно будуть енергоносії – нафта та газ, які для нового керівництва Будапешта будуть тригерними темами у відносинах з Брюсселем.

Концепція «угорського світу» може допомогти РФ формувати євроскептицизм в угорській діаспорі, а також тиснути через неї на офіційний Будапешт. Майбутній прем'єр Мадяр уже довів і заявами, і першими робочими телефонними дзвінками, що діаспора для нього важлива. Відповідно, він теж може використовувати концепцію «угорського світу» для себе, що є небезпечним через слабкість та відкритість до впливів РФ та російської пропаганди.

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

Дестабілізація

Регіон буде залишатися у зоні стабільно-нестабільної частини Європи, де політичні, суспільні та економічні кризи стають нормою. Особливо це помітно щодо Болгарії, Косова, БіГ, Сербії. Навіть відносно стабільні Албанія, Словенія, Чорногорія, Чехія, Польща, Румунія і Молдова потрапляють у зону ризику нестабільності через постійні гібридні втручання РФ, невирішені внутрішні проблеми, корупцію.

Міжетнічні відносини залишатимуться одним із дестабілізуючих факторів у Сербії, Північній Македонії, БіГ та Чорногорії. Сербія в цьому процесі відіграватиме одну з ключових ролей у діяльності РФ – постійно заявляти про утиски сербів та «репресії» проти них у Косові, БіГ, Хорватії, Чорногорії. Це впливатиме на відносини з ЄС і США, регіональні зв'язки та процеси європейської інтеграції. Особливо це актуально для Чорногорії, Північної Македонії та Албанії. Подгориця все частіше зіштовхується з активізацією проєкту сербської ідентичності в Чорногорії, що може негативно вплинути на євроінтеграцію країни. Північна Македонія взагалі потрапила в ситуацію, яку поки неможливо вирішити, оскільки Болгарія блокує подальші процеси євроінтеграції через питання македонської ідентичності, мови та історії. Греція може блокувати єврошлях Албанії через питання албанських греків, певні проблеми з морськими кордонами та історичні суперечки.

Кожен з кейсів є привабливим для Москви, яка може підігрівати ситуацію за допомогою місцевих політиків, бізнесменів чи активістів, а може здійснювати прями гібридні операції.

Присутність США та ЄС

Адміністрація Трампа зберігатиме спорадичну присутність у регіоні, бо Дональд Трамп та його оточення мають бізнес-інтереси в балканських країнах, що впливатиме на центральноєвропейські країни. Трамп, можливо, спробує втрутитися у відносини Сербії та Косова, аби знову посадити їх за стіл перемовин і підписати нову угоду про нормалізацію, як це було у вересні 2020 р. Можливі спорадичні прояви зацікавленості морськими країнами – Грецією, Словенією, Румунією, Болгарією, Чорногорією, які мають портову інфраструктуру та можуть її розвивати для постачання енергоносіїв з інших держав. Оскільки за морські і сухопутні шляхи в цих країнах також бореться Китай, реалізуючи низку інфраструктурних та логістичних проєктів, то інтерес Трампа може зрости через бажання зупинити Китай.

Малоймовірно, що ЄС буде діяти агресивно та чинити сильний тиск на країни, де виникають проблеми з європейською інтеграцією чи ускладнюється внутрішня ситуація. Основними механізмами залишатимуться санкції та призупинення фінансової допомоги, як це було із Косовом, Сербією, Угорщиною, Словаччиною. Аби дещо знизити рівень євроскептицизму, Брюссель прагнучиме прийняти до свого складу Чорногорію та, ймовірно, Албанію.

Наслідки для України

Проукраїнська позиція у більшості країн регіону зберігатиметься, оскільки уряди діятимуть й надалі з позицій прагматизму (особливо це актуально для Сербії) та забезпечення власних інтересів (ЄС виділяє кошти на спільні з Україною проєкти, що призводить до додаткових інвестицій з інших країн, створює нові робочі місця, підвищує авторитет країн в ЄС і в НАТО).

Попри це може спостерігатися падіння рівня підтримки України та українців через зростання російської пропаганди та розширення меж «руського міра» за рахунок представників науково-

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

академічних та освітніх установ, політичних еліт, російських співвітчизників, які виступають за активніші контакти з РФ.

Відповідно, Україна має активізувати адвокацію та промоцію за кордоном, виробляти нові індивідуальні стратегії і тактики роботи для кожної країни регіону, розширювати власну присутність і встановлювати контакти з культурними, науковими, освітніми інституціями, бізнес-колами та підприємцями, підвищувати експертний рівень у реагуванні на ризики, які створює Росія, працюючи з місцевими фахівцями.

Корисним було б використання досвіду Великої Британії, Франції чи Німеччини зі створення культурно-інформаційних центрів за кордоном. Україна має низку відповідних інституцій в Чехії, Болгарії, Греції, Польщі, Молдові, Угорщині та ін., які діють при дипломатичних установах України. Утім, вони не виконують свою роль щодо представлення України за кордоном. Сучасні реалії вимагають, аби культурно-інформаційні центри були не просто місцями проведення виставок і протокольних заходів, а реальними представництвами України за кордоном, які б займалися промоцією, адвокацією та лобюванням українських інтересів в конкретній країні чи групі країн.¹⁹

На окрему увагу заслуговує постійний моніторинг процесів європейської інтеграції Чорногорії та Албанії, які є першочерговими кандидатами на вступ до ЄС, а також Сербії, оскільки ця країна є прикладом значних поступок з боку Брюсселя задля власної економічної та політичної вигоди, збереження поверхового впливу ЄС на процеси демократизації та його присутності в країні.

-
- ¹ «Албанія – маленька держава, але серйозний союзник України». В. Шкуров, Надзвичайний і Повноважний посол України в Албанії / Міст: Україна – Балкани, 2025, №3, С. 29
 - ² Руслан Цільвік: «Албанія – провідник українського бізнесу на балканські ринки» / Міст: Україна – Балкани, 2025, №5–6, С. 25
 - ³ Military Weapons in Bulgaria. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/military-weapons/reporter/bgr>
 - ⁴ Греція підписала першу довгострокову угоду про постачання СПГ зі США. URL: https://enkorr.ua/uk/news/grecya_pdpisala_pershу_dovgostrokovu_ugodu_pro_postachannya_spg_z_ssha/265550
 - ⁵ Сергій Білівненко. Балканці в Україні / Міст: Україна – Балкани, 2025, №3, С. 49
 - ⁶ Гліб Михайлик. Як Косово допомагає Україні / Міст: Україна – Балкани, 2024, №2, С. 40
 - ⁷ Руслан Цільвік: «Косово може стати для України ключовим логістичним та інвестиційним хабом у Балканському регіоні» / Міст: Україна – Балкани, 2025, №4, С. 22
 - ⁸ Кишинів оголосив керівництво військ РФ у Придністров'ї небажаними особами. URL: <https://rfi.fr/uk/европа/20260417-кишинів-оголосив-керівництво-військ-рф-у-придністров-ї-небажаними-особами>
 - ⁹ Євген Лизень. Як Болгарія заважає Північній Македонії рухатися в ЄС / Міст: Україна – Балкани, 2025, №4, С. 37
 - ¹⁰ Чому Північна Македонія є мішенню для Росії? URL: <https://www.thegeopost.com/uk/analiza/pse-maqedonia-e-veriut-eshte-cak-i-rusise/>
 - ¹¹ Україна та Польща 2026: від оборонного партнерства до викликів «великої гри». URL: <https://polskieradio.pl/398/7857/artukul/3629961,україна-та-польща-2026-від-оборонного-братерства-до-викликів-«великої-гри»>

Стратегія Росії у Центральній та Південно-Східній Європі: наслідки для України

- ¹² Криза в уряді Румунії: ключова партія коаліції відкликала підтримку прем'єру URL: <https://rfi.fr/uk/європа/20260421-криза-в-уряді-румунії-ключова-партія-коаліції-відкликала-підтримку-прем-єру>
- ¹³ У Словаччині протести проти Фіцо, він каже, не піде у відставку – що закидають прем'єру і до чого тут Україна. URL: <https://suspilne.media/943029-u-slovaccini-protesti-proti-fico-vin-kaze-ne-pide-u-vidstavku-so-zakidaut-premeru-i-dogo-tut-ukraina/>
- ¹⁴ Чи справді Угорщина та Словаччина так залеать від «Дружби». URL: <https://www.dw.com/uk/ci-spravdi-ugorsina-ta-slovaccina-tak-zalezat-vid-naftoprovodu-druzba/a-76123032>
- ¹⁵ Угорщина посилила залежність від російської нафти і газу. URL: <https://www.dw.com/uk/ugorsina-posilila-zaleznist-vid-rosijskoi-nafti-i-gazu-popri-vijnu-rf/a-76522068>
- ¹⁶ Skupština Crne Gore odobrila učešće vojske u NATO misiji podrške Ukrajini URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nato-skupstina-crna-gora-misija/33586133.html>
- ¹⁷ Чорногорія запровадить візи для росіян до кінця вересня 2026 року URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-chornohoriya-vizy-rosiya/33605480.html>
- ¹⁸ NAŠE JUTRO: Ilona Simović – Ruski jezik i književnost 17.05.2025. <https://www.youtube.com/watch?v=9oCEY7ILT7k>
- ¹⁹ Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі. Аналітична записка, 13 травня 2014 р. // Національний інститут стратегічних досліджень, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/optimizaciya-posilennya-kulturnoi-prisutnosti-ukraini-v-evropi>

Автори

Катерина Шимкевич

Кандидатка історичних наук, керівниця Аналітичного центру балканських досліджень

Наталія Малиновська

Журналістка, співзасновниця Аналітичного центру балканських досліджень

Вихідні дані

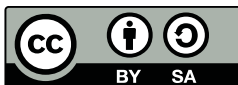
Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

kas.de

Видавець: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2026, Київ
вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна
Тел.: +380444927443
<https://www.kas.de/en/web/ukraine>

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Текст цієї публікації ліцензовано на умовах Creative Commons:
«Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International», CC BY-SA 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.de>)

© 2026 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні |
© 2026 Центр міжнародної безпеки | © 2026 Аналітичний центр балканських досліджень